

memorii | jurnale

Ecaterina Bălăcioiu-Lovinescu s-a născut pe 28 februarie 1887 la Crușeț, în apropiere de Craiova, într-o familie aparținând micii boierimi. A studiat la Paris, apoi a devenit profesoară și ulterior inspectoare generală de limba franceză. Între anii 1916 și 1934 a fost căsătorită cu criticul literar E. Lovinescu, cu care a avut un singur copil, pe Monica Lovinescu. Din 1947, când Monica Lovinescu a plecat la Paris cu o bursă doctorală, mama și fiica nu s-au revăzut niciodată, însă au purtat o intensă corespondență. Din anul 1955, Ecaterina Bălăcioiu-Lovinescu a fost urmărită de Securitate. Arestată pe 23 mai 1958, a fost condamnată la 18 ani de temniță grea pentru „discuții dușmănoase la adresa regimului democrat din RPR“. În momentul arestării avea 71 de ani. A trecut prin închisorile Malmaison, Uranus, Jilava, Văcărești. Rezistența ei la șantaj (a refuzat s-o îndemne pe Monica Lovinescu să revină în țară și să colaboreze cu Securitatea RPR) a condus la neadministrarea medicamentelor care îi erau vitale. A murit la penitenciarul spital Văcărești, probabil pe 7 iunie 1960. A fost aruncată într-o groapă comună, anonimă, din cimitirul închisorii. În 2012 Editura Humanitas a publicat primul volum al corespondenței dintre Ecaterina Bălăcioiu-Lovinescu și fiica sa, *Scrisori către Monica, 1947–1951*.

Ecaterina Bălăcioiu-Lovinescu

Scrisori către Monica

1951-1958

Traducerea scrisorilor din limba franceză de
GABRIELA CREȚIA

Selecția și îngrijirea textelor, postfață,
tabel cronologic și note de
ASTRID CAMBOSE

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Mona Antohi
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristina Jelescu, Cecilia Laslo
DTP: Andreea Dobreci, Dan Dulgheru

Tipar executat la Tipografia Real

© HUMANITAS, 2016

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Bălăcioiu-Lovinescu, Ecaterina
Scrisori către Monica / Ecaterina Bălăcioiu-Lovinescu;
trad. scrisorilor din lb. franceză: Gabriela Creția. –
București: Humanitas, 2012–2016
2 vol.
ISBN 978-973-50-3610-2
Vol. 2: 1951–1958 / selecția și îngrijirea textelor,
postf., tabel cron. și note: Astrid Cambose. –
2016. – ISBN 978-973-50-5353-6
I. Creția, Gabriela (trad.)
II. Cambose, Astrid (ed. șt.)
821.135.1-6
821.133.1-6

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
rel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin email: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372.743.382; 0723.684.194

„Pentru noi două, cuvintele «nu mă uita» n-au nici un rost. Noi două nu ne vom da uitării niciodată; pe lumea cealaltă – deși, sper, la mare distanță de timp – am să te aștept, credincioasă și cu inima plină de tine. Iar tu, dulcea mea dragă, fii îndrăzneță, fii vitează; trăiește, fii fericită și astfel ai să împlinești, mai presus decât am visat, fericirea de a fi avut, al meu, un copil ca tine.“

3/1951

II

21 februarie [1951]

Azi, când mă întorceam de la poșta centrală, m-am văzut în oglinda de vizavi de Siguranța Generală și mi-a fost rușine de silueta mea. Două șaluri, dintre care unul dublu căptușit cu fostul tău șal (desfăcut), părul care nu se așeza nicicum, pălărioara neagră, paltonul cam uzat, *snow boots** și baston, în ziua asta binecuvântată de primăvară! Așa că m-am dus la Romarta, magazinul nostru cu mărfuri de lux, să văd cât costă un șal frumos de lână, pe care l-aș fi vrut mov. Ei bine, îți vine să crezi? 2 700, pe deasupra și urățel. Atunci m-am uitat la metraje: metrul costa cinci mii! Iar în magazinul ăla elegant, silueta mea vădea o ființă umilită! I-am întâlnit acolo, în plen, pe membrii familiei Pal¹ și pe bunicii lor, frații mai mari ai lui Wally², care cumpărau ca turbați: tot, tot, înhățau absolut totul. Ți-am descris mai sus silueta mea; mi-a fost rușine de ea. Atunci, mi-am pus iute paltonul și am coborât la modista mea, la care lăsasem din

* „Cizme pentru zăpadă“ (engl., n. tr.).

1. Sintagma codificată desemna nomenclaturii care formau pătura de nou-îmbogățiți a regimului democrat popular.

2. Prin numele convențional „Wally“/„Waly“/„Vally“/„Valy“/„Vaty“/„Vatica“, EBL desemna, contextual, diferite instituții din cadrul aparatului de stat represiv, de tip sovietic, foarte activ în RPR în anii '50, ani pe care istoricii i-au numit pe drept cuvânt „ai Terorii“.

octombrie un fetru negru primit cadou de la Maria¹ în contul lecțiilor, în 1947, de Sfânta Ecaterina. I-am dat poruncă să-mi facă pălăria până sâmbătă, să nu mai ai de ce să-ți fie rușine cu mama ta. Am ales un model cu un rulu mare în față și calota adâncă, așa încât să-mi ferească urechile de frig. Am vrut să-mi cumpăr un jerseu pentru taiorul maro, dar, draga mea, costa 7 897. Cum primul 7 semăna leit cu un 1, eram gata să spun că-l cumpăr, dar mi-am dat seama la timp de greșeală și am zis că o să revin să mai văd și alte modele. Vânzătoarea mă cunoștea: era domnișoara Elena, care ne vindea ciorapi de „mătase naturală“ la magazinul Monde Élégrant, de lângă Nestor*. În orice caz, o să am pălăria neagră, care o să-mi dea un aer cât de cât „prezentabil“; am s-o înnoiesc luni sau duminică, dacă ies. Așa că scap de mina ta critică. Dragă mea, zâmbește, dar nu uita un lucru, ca să nu ai un șoc la întoarcere: am îmbătrânit. Necazurile, grijile, tot ce a trebuit să îndur, toate astea m-au îmbătrânit. Să nu te miri; măcar te-am prevenit. De altfel, pe măsură ce mi-a crescut părul, mi-am dat seama că nu e alb curat, cum aș fi vrut, ci gri, cam ca al Picăi², nițel mai spre alb. Cum mai crește vreo 3-4 centimetri, îmi fac un permanent, mă coafez, mă fotografiez și-ți trimit poza. [...]

24 februarie [1951], sâmbătă

Atâtea zile fără să-ți pot scrie, când eu te port în mine cu fidelitate, clipă de clipă, în orice moment al vieții mele, dulcea mea lumină vie și caldă. Joi însă, zi de muncă și de oboseală. De cum au plecat ultimii copii, au reînceput treburile casnice: la 7½ pregătirile de cină, pentru seară de fă-

1. Maria Botta.

* Cofetărie șic de pe Calea Victoriei, de lângă Palatul Regal (n. tr.).

2. Pica Dona, una dintre surorile Delavrancea, care erau prietene din copilărie cu EBL.

cut patul, toaleta, ceaiul, devenit obligatoriu de când am gripă. Ea nu se lasă, dar nu mă las nici eu.

Vineri, când m-am întors, nu mică mi-a fost mirarea s-o găesc aici pe Rody¹, pe care o credeam la Bis[trița], la bărbatul ei. Căci sunt probabil deja căsătoriți, la ora asta: azi-dimineață la 1½ trebuie să fi avut loc cununia civilă. Mama² Rodicăi, pe care am văzut-o aseară, între două trenuri, preț de o jumătate de ceas, a venit cu ea ca să-i fie alături în momentul acesta așa de important pentru Rody și, în plus, ca să se odihnească vreo zece zile. E teribil de slabă, e ca un schelet. Și altă belea: băiatul ei, pe care îl adoră, căutat de familie ca să lucreze la vie³, a lăsat-o baltă și de data asta. Era de-a dreptul obsedată. Se uita în stânga și în dreapta ca o lupoaică încolțită. Tatăl lui, Mișu⁴, a făcut totul ca să-l ajute să refuze munca asta și astăzi [Dan] a sosit în sfârșit la Buc[urești]. De cum a venit, s-a și prăbușit pe canapea și a dormit până la ora 1. Cum eu mănânc la cantină, a trebuit să alerg prin oraș ca să-i compun un meniu, pe care i l-am adus la ora 3, gata făcut. O, dulcea mea dragă, numai ție pot să-ți mărturisesc deschis ce urât caracter am: de la distanță, îmi sunt foarte dragi, chiar știind că mă agasează, dar în ce hal mă pot agasa când sunt la mine! Rody

1. Rodica Mihail, căsătorită Mureșan, nepoată de soră a EBL.

2. Azota (Moțu) Mihail, sora EBL.

3. Dan Mihail se ascundea, probabil. Reamintim că expresia „a fi la vie”, „la țară” însemna a fi în detenție politică. „Făcut prizonier de ruși, refuzând să cedeze și să facă parte din divizia Tudor Vladimirescu, Dan nu se întorsese din URSS decât cu puțin înainte de plecarea mea în Franța. Orbise din pricina alimentației din lagăr. Vederea și-a recuperat-o, nu și sănătatea. L-am regăsit de abia după 1989, la doi ani înainte de moarte, slab ca o vedenie și trăind aproape fără tub digestiv” (Monica Lovinescu, *La apa Vavilonului*, Editura Humanitas, București, 2008, pp. 47–48).

4. Mișu Mihail, soțul Azotei și cumnatul EBL.

a reușit să treacă nevătămată prin sita infernală a lipsei noastre de afinități. Dar el nu, de data asta – de altfel, a stat așa de puțin și era așa de nenorocit că-și lasă aici fetița adorată¹ – e ultima dată când *a trebuie*² să-l găzduiesc în camera mea, eu, care am oroare să dorm cu străini în apartament. Și nu se mai dădea dus, și mama lui îi scria că poate să stea cât vrea, ca să prindă puteri. De altfel, dacă ai ști ce săraci sunt, cu toată via lor! Totul este peste măsură de scump, iar ei au ca venit numai șapte mii de lei, pentru trei persoane! Iar bătrânii tot atâta, pentru patru. Înțelegi acum de ce biata Rody a hotărât să se mărite cu un bărbat de 55 de ani³, cu 24 de ani mai în vârstă decât ea. E adevărat că nu-i arată, dar totuși!

Astăzi, din pricina grijii ăsteia noi, am fost și mai nefericită. Dan se va duce la sora lui – despre care nimeni nu știe la Sl[atina] că s-a măritat; are să stea acolo trei săptămâni, să se refacă, pe urmă o să se prezinte la ordinele lui Wally. *Così va il mondo!**

[...] Ia să vedem: aspectul casei. Mă gândeam ieri când m-am întors că ai părăsit-o, ca pe o persoană dragă pe care o lași în urma ta, și că te-a, că ne-a trădat. Sunt sigură că obiectele se atașează de oameni; pe de altă parte, cred că trebuie să fie și printre ele, ca și printre oameni, unele neîn stare să rămână credincioase, care trădează, sau care rămân fidele primilor lor stăpâni, cum se întâmplă cu unele lucruri pe care le-am adus, luându-le de ocazie de prin magazinele de vechituri, în peregrinările mele.

Oh, scumpa mea, sunt infinite formele și nuanțele pe care le poate îmbrăca suferința; n-aș fi bănuț niciodată!

1. Monica Mihail, fiica lui Dan și fina ML.

2. Subl. aut.

3. Doctorul Augustin Mureșan, care avea o situație materială confortabilă și o casă frumoasă la Bistrița.

* „Așa merg lucrurile în lume“ (it., n. tr.).

Dintotdeauna a fost proporțională cu evenimentele, dar gama asta de nuanțe a dobândit-o numai după ce ne-am despărțit. Fetița care a venit azi-dimineață să-mi aducă prospețimea ei și câțiva ghiocei mi-a prilejuit alt fel de suferință, nu, nu chiar suferință adevărată, ceva ca o strângere de inimă, când mi-a spus uitându-se la tablou: „Seamănă (fata din tablou) cu fiica dumneavoastră, dar pare mai curând băiat“. (Și Leși¹ mi-a spus într-o zi: „Acesta e tânărul pentru care nu se mai întoarce?“) Să te fi schimbat tu așa de mult? Căci ochii mei miopi de mamă au tremurat la prima noastră întâlnire vizuală și te-au adoptat imediat. Dar inima îmi rămâne ținută pe imaginea asta de tinerețe, de frumusețe și de grație, pe chipul de fată cu coc la ceață, cu pardesiu maro, cu fața iluminată și zâmbet trist (și chiar pe vagonul care te ducea!) ... Oare a dispărut frumusețea aceea delicat feminină? Eu aș fi cea dintâi vinovată, cea dintâi nefericită. Sper că păstrezi strălucirea aceea – lampa aprinsă – și că, dacă ai fost vreodată „bărbat“, asta s-a întâmplat doar când ai luat ceea ce se cheamă hotărâri virile.

[...] Ce mult s-au schimbat toate de la plecarea ta! N-ai mai recunoaște nimic, dulcea mea. Aspectul străzilor, al vitrinelor, al lumii. Dacă există câteva persoane bine îmbrăcate, ele trebuie împărțite în două categorii: foștii bogătași care mai rezistă fiindcă au avut imense rezerve, dar care, totuși, au scăpat, și proaspăt-îmbogățiții – Pal – care trăiesc pe picior mare, au blănuri uluitoare și te privesc de sus.² În acest simulacru de război, de apreciat aerul ușor răzvrătit și

1. Un fost chiriaș al EBL, Constanțiu Leși.

2. „Odată cu acapararea puterii (1947–1948), comuniștii au ajuns să dispună nu doar de o imensă forță de presiune, de amenințare și reprimare, dar și de o egală putere de corupție. [...] Ceea ce e mai greu de reconstituit este atmosfera generală de dezolare și mizerie a anilor postbelici; mai toată lumea era sărăcită; în afară de unii liber-profesioniști, intelectuali cu mai multe funcții, beneficiari ai unei anume situații de familie, mizeria afecta pe toată lumea. Iar

zeflemitor al celor considerați înfrânți și jefuiți. Astea sunt cele două maluri ale fluviului uman – chiar format din oameni cu șapcă, ale căror haine uzate se ascund sub un palton standard nou, dar deja ros; iar femeile – of, ce jale! – cu ciorapi gri de bumbac grosolan și *basma roșie**, și, de asemenea, palton standard, cele mai multe în rochii de stambă imprimată, cu același model ca basmaua – și cele care își poartă pentru ultimele dăți modesta garderobă obosită. Printre ele, câteva care mai știu și mai pot să arate elegant. Nu, zău, n-ai mai recunoaște orașul! Prietenii la care ai scos limba, în Gara de Nord, la plecare – mai ții minte? – au strivit tot, au uniformizat tot, au urâtit tot.

Evocându-ți plecarea, mi-am amintit enervarea ta din clipa aceea, cum mi-ai spus: „Vino cu mine în compartiment, vreau să fiu singură cu tine“. Iar pe peron erau aproape 30 de persoane venite să te conducă! Și inima – inima asta care începe să fie obosită, foarte obosită de toate emoțiile care nu i-au lipsit – mi se strânge amintindu-și de ultimele noastre clipe împreună și de întoarcerea mea în casa asta goală, din care a trebuit să plec după o zi-două, fiindcă mi-era imposibil s-o locuiesc fără tine. [...]

III

26 februarie [1951], luni

[...] A! Am uitat evenimentul zilei. Ly¹ și-a pus pălăria cea nouă și a fost în stare, cocheta asta afurisită, care se

cel care izbutea s-o evite sau să se elibereze de ea era foarte conștient de succes. Noua sa situație nu trebuia în nici un caz pierdută“ (Alexandru George, „Cine-i puse?“, în *Consemnări în curs și la fine*, Grupul Editorial Bibliotheca și Pandora-M, Târgoviște, 2002, p. 76).

* În limba română în original (n. tr.).

1. „Ly“ era EBL, „Mimi“/„Mica“ era ML. Vezi Ecaterina Bălăcioiu-Lovinescu, *Scrisori către Monica (1947–1951)*, Editura Humanitas, București, 2012, p. 203.

iubește grozav, să-și minuneze cunoscuții. Jos cu mia de basmale și cu pălăria veche! A plecat azi-dimineață la 8½, fericită și cu senzația de „ușoară și scurt îmbrăcată”^{**}, în ciuda paltonului greoi și a bastonului. Și a început să se pregătească de primăvară: să-și curețe pardesiul maro, taiorul și rochia. Spune tu dacă nu e nebună! Ea, care-mi împărtășește necazurile și grijile, nu se frânge sub povara lor și mai găsește mijlocul și timpul să se gândească la găte! Nu, nu vrea să pară că decade și că târăște în decăderea ei trecutul – pe tata – și viitorul: pe minunata ei Mica.

27 februarie [1951], marți

A trebuit să încetez să scriu, aseară, fiindcă setea de odihnă a fost așa de intensă, că mi-a căzut condeiul fără să-ți pot spune măcar noapte bună, draga, dulcea, mult iubită mea! Și am dormit neîntoarsă până la 7 dimineața, deși ar fi trebuit să fiu în picioare la 6. Așa mi-ar fi plăcut să mă mai odihnesc dimineața, să mă scol târziu, să trenez un pic... S-ar fi convenit vârstei mele. Dar nu! Trebuie să mă trezesc cea dintâi, în zori, să pun apa la încălzit. Sunt prima din *neamul*^{**} meu care nu lenevește în pat în timp ce o Baba Ioana oarecare, sculată *cu noaptea în cap*, umblând cu pași ușori, aprinde focul în sobă. Mi-ar fi plăcut să aud cum trosnesc lemnele în focul abia ațâțat și să întreb cu glas molcom – ca să nu sperii somnul – „*Cum e afară?*”. Ca să-mi răspundă, cu voce și supusă, și duioasă: „*Ger de crapă ouăle de corb*”. (Un episod afectiv din copilăria mea.) [...]

* „*Légère et court vêtue*”, citat din La Fontaine, *La laitière et le pot au lait* (VII, 10, n. tr.).

** În limba română în original, ca și următoarele cuvinte subliniate (n. tr.).

A sosit ora albastră. Am stat la masa de lucru, cu intermitențe, de la ora 3; ți-am scris azi două c[ărți] p[oștale] talmeș-balmeș*, cum le zici tu. Îmi place tipul ăsta de scrisoare care dă peste cap regulile genului epistolar. Unde sunt frumoasele formule învățate: introducerea, trecerea la paragraf** care te lăsa să respiri de la o idee la alta, regulile care te obligau să-ți ordonezi logic gândurile? Noi două am introdus un gen numai al nostru, cu evenimente relatate ca atare, crude sau palpitante, între care, grație unei divinități clemente din neatenție, se strecoară uneori zâmbete timide și speriate: ne scriem scrisori kilometrice, care ne lasă sleite, dar împăcate. Îți vine să numeri, ca la romanele-fluviu, cuvintele, și cu cât reușești să te chircești mai tare, să fii terminată la sfârșitul scrisorii, cu atât ești mai încântată de bucuria făcută celeilalte când te uiți la numărul de pagini.

[...] Ce vrei, pescărușa mea dragă și mult iubită, pescărușa mea de pe alte limanuri, orice organism atacat de nenumărate ori își pierde rezistența de corp puternic și sănătos. Iar eu, draga mea, am fost zguduită și zgâlțâită de sute de ori după plecarea ta; sunt bătrână, scumpa mea, preascumpa mea, și în mod firesc iau în calcul un sfârșit care se apropie și care ar putea veni înainte de sosirea ta. Mi-e imposibil să cred că te-ai putea întoarce înainte de ani buni. Nu sunt om politic, dar mă cred în stare să evaluez situația actuală. Multă vreme am crezut în întoarcerea ta apropiată. Am sperat-o peste o lună, la două luni, la șase luni, pe urmă la un an. La capătul puterilor, acum nu mai cred. Lava curge către voi în șuvoaie clocotite, gata să înghită totul. Încerc

* În original, expresia idiomatică franceză *du coq-à-l'âne* („sărind de la una la alta“, n. tr.).

** În limba italiană în original: *da capo* („de la capăt“, n. tr.).

și eu să abat prevestirea asta, laios-izez¹ în felul meu, dar Dumnezeu știe cât mă costă s-o simt ca pe o *ananké*^{*}, implacabilă, inexorabilă.

Draga mea, important pentru mine este să fii tu sănătoasă, să ai succes, să te măriți, să-mi dăruiești nepoți. Mi-ar fi drag să știi că nu te las singură și că poate într-o zi o Caterină mititică îți va surâde cu buze care vor păstra amintirea surâsului meu. [...]

III

Duminică, 18 martie [1951]

[...] Îngrozitor de obosită, seara; uneori îmi îngân rugăciunile aproape inconștient, mă trezesc brusc și le reiau, ca să mă cufund apoi, mâhnită, într-un somn agitat. Pe urmă, când mă scol în cursul nopții, închid repede ochii la loc, zicându-mi: „Nu, vreau să continui să nu știu nimic“. De exemplu, azi-noapte m-am trezit din două în două ore, cu obsesia: mai sunt 17 zile până la proces²! Când mă gândesc că mai sunt atâtea forme de nenorociri, nebănuite, care ne pândesc din umbră. Acum trei ani, mă credeam foarte nefericită; și totuși eram singură sau aproape singură în casă, stăpână în casa mea, zbatându-mă, e drept, chiar până în ziua de azi, în greutăți materiale, fiindcă nu deprinsesem încă demna artă de a renunța la vechile obiceiuri!; fără zâmbet, e adevărat, dar cu gura calmă, cu arcul ei complet destins. S-ar putea ca într-o bună zi, dacă așa a însemnat Dumnezeu în marea Lui Carte³, să trebuiască să îndur și asta: „În cutare

1. De la regele antic Laios, tatăl lui Oedip, care a încercat zadarnic să evite împlinirea prezicerii că va fi ucis de propriul fiu.

* În original termenul grecesc care înseamnă „necesitate“ (n. tr.).

2. Era vorba despre unul dintre termenele procesului pentru custodia mobilelor din casa unde locuia EBL, fostă proprietate a lui E. Lovinescu, moștenire a „fugarei“ ML.

3. Majuscule în original.

Cuprins

Notă asupra ediției / 5

Tabel cronologic (1951–1960) / 9

1951 / 21

1952 / 120

1953 / 174

1954 / 225

1955 / 253

1956 / 279

1957 / 334

1958 / 391

Postfață / 427

Indice de nume / 449